

Bəturə Quliyeva
OYU

MÜASİR İNGİLİS DİLİNDƏ ÜMUMİ SİYASİ LEKSİKANIN STRUKTUR SEMANTİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Açar sözlər: predikativ, terminoloji, sintaktik-atributiv, ümumi kod, sintaqmatik

Keywords: predictive, terminological, syntactic and attributive, common code, syntagmatic

Ключевые слова: предикативный, общий код, синтактико-атрибутивный, терминологический, синтагматический

Artıq müasir ingilis dilçilik tarixində siyasi üslubda olan əsərlərin tədqiqi elmin müxtəlif sahələrinə məxsus terminologiyaların öyrənilməsi ilə məhdudlaşmır. Çünki, linqvistik təhlilin mərkəzində daha çox qeyri-terminoloji vahidlər dayanır. Bu gün ümumi siyasi anlayışa xidmət edən sözlərdən müxtəlif elmlərin özünəməxsus terminoloji xüsusiyyətlərini ayırmaq olduqca əhəmiyyətlidir. Qeyri-terminoloji leksikanın tədqiqi siyasi mətnlərdə terminlərlə müqayisədə kəmiyyət-cə üstünlük təşkil edir.

Ümumi siyasi leksikaya söz, sözbirləşmələri və mətnə hazır şəkildə daxil edilən müxtəlif növ predikativ vahidlər vasitəsilə ifadə olunan son sintaqmatik ardıcılıqlar daxildir. Mətnə, xüsusilə də, siyasi mətnə bu cür ümumi siyasi leksik vahidlərin tədqiq edilməsi onların fəaliyyətinin real şəklini əldə etməyə imkan yaratdı. A.İ.Smirnitskiyə görə “leksikaya yalnız sistem kimi yanaşaraq və onu bir sistem kimi öyrənərək, biz onun qeyri-müərrəd təsnifi sxemini deyil, onun elementləri arasında daxili əlaqələri araşdırıb onun tərkibini təsvir edib, onun zəruriliyini və səciyyəviliyini müəyyən edə bilərik” [5, s.7].

Dil tarixinin tədqiqi ilə məşğul olan rus dilçisi A.P. Minyar-Beloruçevanın elmi mətnlərin leksik qatının iki hissəli - ümumelmi və xüsusi elmi bölgüsünə müvafiq olaraq, biz bu məqalədə siyasi mətnlərin leksikasını “*ümumi siyasi*” və “*xüsusi siyasi*” olaraq həm struktur, həm də semantik planda araşdırmışıq.

Siyasi mətnlərin leksikasının elmi qatı ümumi siyasi və xüsusi siyasi çoxmənalı törəmələrdən ibarət olub, adi söz birləşmələrinin müxtəlif tipləri vasitəsilə ifadə olunaraq leksik, (*core questions, content analysis, war theory, decline hypothesis, peace research*) sintaktik-atributiv (*comparative study, final analysis, general outlook, basic theory, political outlook, political analysis, political theory, political comparison, political science, political research, international topic, comparative political approach*) və feli (*to draw attention, to trace the influence, to analyze political questions, to raise the problems of economic policy, to reveal political belief, to unify the theory of political types*) hissələrə bölünür.

Siyasi mətnlərdə leksik-frazeoloji vahidlər elmi rəylərin birləşməsindən törənməsinə baxmayaraq, sözügedən mətnlərə əsas nəzəriyyə hazır formada son sintaqmatik ardıcılıq kimi daxil edilir Məs: *the question is bound to arise, as stated above, it follows from what has been said, as illustrated below, however problematic that may seem, as the starting point of our analysis, in addition, on*

the one hand, on the other hand, the analysis proceeds on the presumption. Belə mətnlərə kəmiyyətə çoxluq təşkil edən və tərcümə dili ilə “ümumi kod” (Shared Code) deyilən vahidlər kimi baxsaq, son sintaqmatik ardıcılıqların tərcüməsi xüsusi maraq kəsb etdiyini müşahidə edə bilərik. Artıq qeyd olunduğu kimi, son sintaqmatik vahidlər adı altında biz müxtəlif xarakterə malik mətnlərdə istifadə olunan, mətnə hazır şəkildə daxil edilən, qeyri-idiomatik mürəkkəb leksik törəmələri nəzərdə tuturuq. Onların bir qismi tarixi və filoloji tipli mətnlər üçün ümumilik təşkil edərək ümumi siyasi təbəqəyə, digər qismi isə, xüsusilik nöqtəyi-nəzərdən xüsusi siyasi təbəqəyə məxsus olur, lakin, bu o demək deyildir ki, onlar müvafiq mətnlərdə işləmə bilməzlər. Bu cür mətnlər arasında konkret sədd qoymaq düzgün deyil, çünki, bugünə qədər elə bir mətn yoxdur ki, o, tam təcrid olunmuş və tərkibinə digər mətnlərin məzmun elementlərini daxil etməmiş olsun.

Son xüsusi siyasi sintaqmatik ardıcılıqlar özlərində müəyyən elm sahəsinin xüsusiyyətlərini əks etdirərək siyasi mətnlərdə işlənilirlər və leksikanın ümumi siyasi qatının qarşılıqlı təsiri nəticəsində yaranırlar. Son xüsusi siyasi sintaqmatik ardıcılıqların tədqiqi zamanı ekstralinqvistik amillər nəzərə alınmışdır. Aşağıdakı hallarda son xüsusi siyasi sintaqmatik ardıcılıqlar müqayisə olunur:

a) *keçmiş hadisələrin təsvürdə canlandırılması zamanı:*

To illuminate the actual process of the development of international relations we must give shape to...- Beynəlxalq münasibətlərin əsas inkişaf proseslərini işıqlandırmaq üçün biz dəqiq formanı verməliyik...

Moreover, it has been the practice in traditional political theorizing to...- Üstəlik, ənənəvi siyasi nəzəriyyəçilik təcrübəsində həmişə belə olub...

b) *faktların şərh zamanı:*

Thus the study of international relations can lead to... - Beləliklə, beynəlxalq münasibətlərin tədqiqi gətirib çıxara bilər...

The political analysis has been of tremendous help in making possible true reconstruction of... - Siyasi təhlil düzgün canlandırmaya səbəb olmuşdur...

c) *mövcud faktlararası əlaqələrin qurulması zamanı:*

Here are the data of the comparison of political systems... - Siyasi sistemlərin müqayisəsi zamanı əldə olunan faktlar bunlardır...

It contrasts sharply with the foreign policy of...- Bu, xarici siyasətə tam olaraq ziddir...

d) *səbəb və nəticə əlaqələrinin qurulması zamanı:*

The main reason for the political crisis was...- Siyasi böhranın əsas səbəbi...

Several political causes lie in...- Bəzi siyasi səbəblər ondan ibarətdir ki...

e) *xarakterik xüsusiyyətlərin, hadisələrin ayrılması zamanı:*

Systematic investigation allowed us to trace the history of international relations - Sistemli araşdırma bizə beynəlxalq münasibətlər tarixini izləməyə imkanı yaratdı.

The most important political analysis of modern times has concentrated attention upon... - Müasir dövrdə siyasi təhlil aktuallıq kəsb edir...

f) *nəticələrin ümumiləşdirilməsi zamanı:*

The results of political analysis depend on...- Siyasi təhlilin nəticələri asılıdır...

The results of the analysis are politically significant as they...-Təhlilin nəticələri siyasi əhəmiyyətə malikdir, çünki, onlar...

İngilis dilində çoxmənalı leksik vahidlərin semantik səviyyədə təhlili belə bir nəticə çıxartmağa imkan yaradır ki, siyasi mətnlərdə istifadə olunan sabit, mü-təmadi olaraq təkrar olunan çoxmənalı törəmələri tərcümə edərkən ayrıca sözlərə deyil, onların mürəkkəb funksional ekvivalentlərinə nəzər salmaq lazımdır.

Leksikanın siyasi qatının öyrənilməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Biz də rus dilçilərindən olan T.N.Boqdanova, A.P.Minyar-Beloruçeva, S.Q.Ter-Minasova, və E.B.Yakovlevanın fikirləri ilə razılaşıırıq və nəzərə alırıq ki, ümumi siyasi mövzulara malik sabit çoxmənalı törəmələr öz xarakterinə görə daxili nizamlılıq təşkil edir və praktik olaraq elmin istənilən sahəsində siyasi mətnlərin yaradılması zamanı istifadə oluna bilirlər, çünki, obyekt, predmet, məqsəd, vəzifə və tədqiqat metodları kimi anlayışlar universaldır. Onların sistemləşdirilməsi elmi tədqiqat yaradıcılığının məntiqi ardıcılığına əsaslanır [3, s.87].

Son ümumi siyasi sintaqmatik ardıcılıqlar yeganə dil vahidi olub, elmin istənilən sahəsində siyasi rəyi formalaşdırır, çünki hər bir belə rəy özündə problemin qoyuluşunu, məqsəd və vəzifələrin müəyyənləşdirilməsini, biliyin ötürülməsi kimi kateqoriyaları ehtiva edir. Siyasi mətnlərdə işlənən son ümumi siyasi sintaqmatik ardıcılıq siyasi təfəkkürün ifadə olunmasında sabit dil vasitələri kimi təsvir olunur. Onlar eyni zamanda, daxili nizamlılıq təşkil edirlər, çünki, onlar ümumi siyasi sözlərin qarşılaşmasından yaranaraq ümumi siyasi açar sözlərə istinadən təsnif olunurlar. Nümunə üçün siyasi mətnlərdə son ümumi siyasi sintaqmatik ardıcılığı aşağıdakı situasiyalarda müşahidə edə bilərik:

a) *tədqiqat problemlərinin araşdırılması zamanı:*

The current interest in the problem is (lies in)... - Hal-hazırda bu problemə olan cari maraq ondan ibarətdir ki (onunla şərtlənir ki)...

Thus the core of the problem is... - Beləliklə, problemin mahiyyəti ondan ibarətdir ki...

Another aspect of the problem of... concerns...- Bu problemin başqa aspektinə aiddir...

To bring further light on various aspects it is necessary to... - Müxtəlif aspektləri daha dərindən işıqlandırmaq üçün... lazımdır

We are facing a problem - Biz problemlə üzləşmişik

b) *tədqiqatın məqsəd və vəzifələrinin müəyyən edilməsi zamanı:*

It is the main aim of this chapter to examine some of the main causes of... - bu fəslin mühüm vəzifəsi...əsas səbəblərinin öyrənilməsindən ibarətdir

We are fully aware of the nature of the objective... - Biz bu vəzifənin xüsusiyyətlərini tam olaraq anlayırıq...

In the framework of... the first objective to achieve is... - Çərçivəsində... əsas məqsəd...

What we are aiming at is... - Bizim məqsədimiz ondan ibarətdir ki...

It is our purpose to analyze some of the basic issues... - Məqsədimiz əsas məsələləri təhlil etməkdir

c) *mövcud nəzəriyyə, ideya, konsepsiya və baxışların şərh və qiymətləndirilməsi zamanı*

If we accept the idea proposed by... we shall see that... - Əgər biz təklif olunan ideyanı qəbul etsək... o zaman görəcəyik ki...

The survey of some of these concepts quoted here has been made in... - tədqiqat işində sitat gətirilmiş bəzi konsepsiyaların xülasəsi tətbiq edilmişdir...

The view that has been widely held in recent years is... - son illərdə geniş baxılan nöqtəyi-nəzər...

He reflected the outlook (view) of... - O ... baxışlarını əks etdirmişdir.

From one point of view it is... from another point of view it is... - bir tərəfdən bu... digər tərəfdən bu... olur

d) elmi əsərin müəllifinin konsepsiyasının izahı zamanı:

In contrast to the generally held belief we think that... - Hamı tərəfindən qəbul edilmiş fikirdən fərqli olaraq, biz hesab edirik ki...

It is more important to consider the result rather than the cause of... - ...səbəbin yerinə nəticəni nəzərdən keçirmək daha vacibdir

We have reason to state that... - Bizim bildirmək üçün əsaslarımız var ki...

It would be a mistake to imagine that... - yanlış güman etmək olardı...

All this allows us to consider... - Bütün bunlar bizə baxmağa imkan verir...

Göründüyü kimi son ümumi siyasi sintaqmatik ardıcılıqların öyrənilməsi siyasi mətnin qurulmasının daxili qanunauyğunluqlarını anlamağa, həmçinin siyasi təfəkkürün məntiqi ilə onu maddiləşdirən vahidlər arasında paralellər aparmağa kömək edir.

Ədəbiyyat

1. Ağazadə A.M. Müasir dövrdəki ingilisdilli hüquqi mətnlərin diskursiv xüsusiyyətləri: Filol.fəl.dok. dis. avtoref. Bakı, 2013,
2. Allahverdiyeva A.M. İngilisdilli televiziya mətnlərinin koqnitiv xüsusiyyətləri: Filol.fəl.dok.dis. avtoref. Bakı, 2014,
3. Богданова Т.Н. Выделение предельных синтагматических единиц в стиле научного изложения: Дис.... канд. филол. наук. М.: 1987, 151 с.
4. Миньяр-Белоручева А.П. Теоретические основы изучения языкаисторической науки (на материале современного английского языка): Дис. ... док. филол. наук. М., 2001, 343 с.
5. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка. М.: Литература на иностранных языках, 1956, 260 с.
6. Тер-Минасова С.Г. Синтагматика функциональных стилей и оптимизация преподавания иностранных языков. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1986, 152 с.
7. Тер-Минасова С.Г. Язык для специальных целей как объект функциональной стилистики // Межвуз. сб. науч. ст. Сыктывкарский гос. ун-т: Пермь, 1984, 143 с.
8. Яковлева Е.Б. Сложные лексические единицы в английском языке и речи. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1986, 114 с.

Summary

Structural semantic characteristics of general political vocabulary in English

This article is dedicated to the linguistic analysis of the English political texts. Here, the author studied the stylistic features of the political texts and made a choice of the last syntagmatic sequences which are accompanied by original, standard and repetition in the texts.

At the same time a non-political understanding of the terminology, words, and text are investigated and the final syntagmatic sequences and their analysis was carried out in the given article.

Резюме

Структурные семантические характерные особенности общей политической лексики в современном английском языке

Эта статья посвящается лингвистическому политическому анализу английского языка. Здесь автор исследовал стилистические особенности политических текстов, и используемые в этих текстах синтагматические исследования. Автором были проанализированы особенности стиля политических текстов, в данном тексте были выбраны используемые в оригинале, стандарты, повторяющее синтагматические последования

В статье так же исследуется общеполитические слова, включающие различные виды предикативных единиц, анализируя синтагматические последования.

*Rəyçi: fil.f.d.dos.Y.Orucova
OYU-nun "Dillər və pedaqoji" kafedrasının
27.03.2017-ci il tarixli iclasının
07 saylı protokolundan çıxarış.*

Daxil olma tarixi: 25.04.2017

